

RECENZJA

rozprawy doktorskiej przygotowanej przez magistra Łukasza Łatę, pod kierunkiem prof. zw. dr. hab. Kazimierza Rycia, pod tytułem:
„Inteligentna specjalizacja jako koncepcja polityki sektorowej Unii Europejskiej na przykładzie specjalizacji regionalnych w Polsce”
na wniosek Rady Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Warszawskiego.

WYBÓR TEMATU I KONSTRUKCJA PRACY

W planowaniu rozwoju regionów wspieranego unijnymi funduszami niezbędne są inteligentne specjalizacje, powstają rankingi inteligentnych miast, firmy wdrażają inteligentne systemy. Architekci tworzą koncepcje, a wykonawcy stawiają inteligentne budynki.

Znaczący wzrost zainteresowania problematyką „inteligencji” i „specjalizacji” regionów, zwłaszcza w kontekście poprawy konkurencyjności i produktywności sprawia, że tematyka ta jest ważna i niewątpliwie aktualna – stanowi odpowiedni obszar badawczy.

Praca ma, wraz załącznikami 199 stron, na które składa się krótki wstęp, sześć rozdziałów, skromne zakończenie i spis literatury oraz aneksy. Rozdziały liczą od 18 do 30 stron, przy czym najdłuższy jest rozdział drugi. Literatura przedmiotu zawarta w spisie to 118 pozycji (wśród których jest ok 40. zagranicznych). Dodatkowo Doktorant załączył spis wykorzystanych źródeł internetowych (elektroniczne książki, artykuły i raporty oraz strony internetowe – 23), w których opracowań autorów i instytucji zagranicznych jest niewiele.

CEL BADAWCZY ROZPRAWY I METODY

Autor jako cel rozprawy wskazał *„przedstawienie problematyki dotyczącej inteligentnych specjalizacji w Polsce na poziomie regionalnym”*, stawiając pytanie badawcze: *„Czy programy inteligentnych specjalizacji stanowią podstawę do zwiększenia konkurencyjności i produktywności Unii Europejskiej na przykładzie specjalizacji regionalnych wskazanych przez polskie regiony (województwa) w odniesieniu do założeń idei inteligentnych specjalizacji zdefiniowanych przez Unię Europejską?”*.

Wobec tak postawionego pytania badawczego Doktorant sformułował hipotezę główną w brzmieniu: *„Polskie województwa potraktowały proces wyłaniania inteligentnych specjalizacji regionalnych jako kompleksowy program transformacji regionalnej gospodarki”* i pomocnicze:

- 1/ *każde z polskich województw wybrało inną drogę wyłonienia inteligentnych specjalizacji regionalnych,*
- 2/ *inteligentne specjalizacje regionalne służą określeniu profilu gospodarczego każdego z regionów,*

3/ wraz ze wskazaniem inteligentnych specjalizacji regionalnych, polskie województwa przygotowały dodatkowe programy i środki finansowe wspierające rozwój specjalizacji regionalnych.

Mając na uwadze realizację celu pracy mgr Łukasz Łata określił szczegółowe pytania badawcze, które (zgodnie z ich brzmieniem w pracy) przedstawiono poniżej.

1. *W jaki sposób dane województwo dokonywało wyboru inteligentnych specjalizacji regionalnych?*
2. *Jakie są specjalizacje regionu?*
3. *Jakie są spodziewane efekty przyjętych specjalizacji dla gospodarki regionu?*
4. *W którym z dokumentów strategicznych dla województwa określono inteligentne specjalizacje?*
5. *Czy w procesie wyboru specjalizacji brali udział partnerzy gospodarczy i naukowcy? Jaka była ich rola?*
6. *W jaki sposób województwo dostosowało własne strategie rozwoju do zidentyfikowanych przez siebie specjalizacji?* (to logiczne, że własne)
7. *Czy region przygotował dodatkowe programy regionalne i środki finansowe, które mają przyczynić się do rozwoju zdefiniowanych specjalizacji regionalnych?* (w tym pytaniu liczba mnoga miesza się z pojedynczą)
8. *Jak wykorzystywane są środki z krajowych i regionalnych programów operacyjnych na wsparcie finansowe rozwoju specjalizacji w Polsce?*
9. *Czy planowane lub realizowane są inwestycje w obszarach inteligentnych specjalizacji? Jaka jest ich szacunkowa wartość? Kim są inwestorzy?*

Tu po raz pierwszy zwróć uwagę Doktoranta, że to nie „polskie województwa”, a „w polskich województwach (regionach)”, ponieważ to władze, zarządzający na różnych szczeblach, a nie terytorium sobie np. *dostosowało, ustaliło, dokonało, potraktowało* itd.

Do realizacji celu wykorzystano m.in. metodę kwestionariuszową (badania ankietowe), analizę krzyżową, analizę dokumentów.

TREŚĆ PRACY

Praca doktorska składa się z sześciu rozdziałów, z których trzy pierwsze mają charakter teoretyczno-empiryczny, a kolejne trzy stanowią prezentację wyników zrealizowanej analizy.

W rozdziale pierwszym rozprawy zaprezentowano proces tworzenia oraz ewolucję polityki przemysłowej kontynentu po II wojnie światowej oraz polityki regionalnej Unii Europejskiej w kolejnych okresach programowania. Wyjaśniono także definicje regionu, polityki regionalnej, a także polityki przemysłowej, którymi posługuje się Unia Europejska. Sądzę, że zagadnienie rozwoju regionalnego (umieszczone w tytule p. 1.1) Autor potraktował bardzo pobieżnie.

Rozdział drugi poświęcony jest między innymi podstawom nowej polityki przemysłowej Unii Europejskiej, co implikowało poruszenie takich zagadnień jak m.in. czynniki kształtujące konkurencyjność regionów, modele regionalnej konkurencyjności czy wybrane, z punktu widzenia poruszanej tematyki, teorie rozwoju regionalnego (wraz ze wskazaniem zmian w tych koncepcjach od czasów powojennych do współczesnych), stanowiące podstawę do modyfikacji polityki społeczno-gospodarczej realizowanej w ramach funkcjonowania zjednoczonej Europy. W rozdziale tym, w punkcie 2.3 zabrakło dyskusji z przedstawionymi poglądami. Mam wrażenie, że tytuł tego rozdziału nie odpowiada zawartej w rozdziale treści, a treść nie konweniuje z

tytułem tego rozdziału, podobnie, jeśli idzie o punkt 2.4, w którym trudno doszukać się „sektorowego łańcucha powiązań”.

W rozdziale trzecim przedstawiono koncepcję inteligentnych specjalizacji (IS) wskazując również dylematy i wątpliwości, jakie budzi ta koncepcja. Wartościowa jest tu dyskusja Doktoranta z opisanymi dylematami dotyczącymi inteligentnych specjalizacji. Wyjaśniono takie pojęcia jak „przedsiębiorcze odkrywanie”, które stanowi podstawę strategii inteligentnych specjalizacji. Zaprezentowano również, na podstawie przeglądu literatury, możliwe drogi określania IS oraz wskazówki, które pomagają w ich późniejszym wdrażaniu. Uzupełnieniem tej części jest prezentacja najważniejszych dokumentów europejskich i krajowych dotyczących tej koncepcji (do wielu opisanych dokumentów brakuje przypisów).

Trudno czyta się nowomowę w stylu *„Kluczowym wyzwaniem dla regionów jest sposób identyfikowania tych działań lub obszarów, w których projekty w zakresie badań i rozwoju oraz innowacji będą stwarzały na przyszłość krajową kompetencję i międzyregionalną przewagę komparatywną. Inteligentna specjalizacja sugeruje, że nie wszystkie regiony muszą przodować w tych samych technologiach, aby czerpać z nich korzyści”*. W tytule punktu 3.3 jest błąd (postęp gospodarczą). W części 3.3, której tytuł sugeruje treść dotyczącą inteligentnych specjalizacji Doktorant pisze nagminnie o strategii IS. Tabela 4. nie została powołana ani skomentowana, ponadto zawiera puste kolumny.

Rozdział czwarty zawiera prezentację zinwentaryzowanych przez Doktoranta, a wyłonionych dla każdego z polskich województw w drodze odmiennych procedur – opisanych szczegółowo – inteligentnych specjalizacji. Poziomy objęte analizą to: regiony, makroregiony oraz kraj. Autor wskazał zindywidualizowane kryteria wyboru specjalizacji przez województwa i uwarunkowania stanowiące wybór specjalizacji (ogólnie określone jako: instytucjonalne, demograficzno-społeczne, przyrodniczo-kulturowe, gospodarczo-przestrzenne), wprowadził opis specjalizacji na poziomie makroregionalnym oraz krajowych (Krajowe Inteligentne Specjalizacje). Wprowadził też klasyfikację: specjalizacji makroregionalnej, specjalizacji wspierających oraz ich definicje. Interesującą częścią tego rozdziału jest odniesienie ustalonych dla regionów inteligentnych specjalizacji do Krajowych Inteligentnych Specjalizacji. Zbiorcze zestawienie wyników uzyskanych w tej części pracy stanowią prezentacje graficzne – w tym m.in. zawierający mapki rysunek 3, jednak traci on wiele z uwagi na to, że jest mało czytelny, a wykres 1 jest trudny do interpretacji.

W rozdziale piątym wykorzystano, do opisu narzędzi wspierających dla wdrażania zidentyfikowanych inteligentnych specjalizacji, dodatkowe programy, przygotowane w regionach. Zawarto w nim wyniki badań Doktoranta w obszarze tworzenia przez województwa specjalnych programów, których celem jest wspieranie dalszego rozwoju zidentyfikowanych specjalizacji. Opisano też zmiany w postrzeganiu i prowadzeniu polityk rozwojowych uzupełniając o studia przypadków regionów, w których planowanie rozwoju i budowa potencjału realizowane są z wykorzystaniem nowych lub rozbudowanych narzędzi.

Szósty, ostatni rozdział ujmuje m.in. wyniki oceny przez Doktoranta pierwszych efektów wdrażania strategii inteligentnych specjalizacji w Polsce. Zawiera także opis wdrażanej koncepcji prowadzenia polityki rozwoju (Strategia na rzecz odpowiedzialnego rozwoju) oraz projektów: 1/ współfinansowanych ze środków Unii Europejskiej ujmujących rozwój specjalizacji oraz 2/ inwestycyjne zrealizowanych w Polsce. Należy tu wskazać, że krótki okres od określenia inteligentnych specjalizacji dla

polskich regionów nie sprzyjał powstaniu zbyt wielu i zaawansowaniu wdrożenia programów wspierających.

W zakończeniu podsumowano uzyskane wyniki badań empirycznych dodając wnioski, w których zwrócono m.in. weryfikację hipotez sformułowanych w pracy oraz propozycje Autora, co do m.in. tworzenia dodatkowych programów, wspierających rozwój IS.

Wybór tematu rozprawy uważam za dobrze dobrany dla rozwiązania problemu na miarę oczekiwań prac doktorskich. Temat pracy umożliwia podejście teoretyczne i empiryczne, zaś wyniki badań stanowią podstawy do szerokiej interpretacji postawionych problemów. Struktura pracy jest podporządkowana celowi i hipotezom badawczym, a narracja poszczególnych rozdziałów prowadzi dość pokrętnie do realizacji celu pracy i weryfikacji hipotez badawczych.

Co do pytań badawczych, to zastanawia mnie, czy nie jest oczywiste (pyt. 6), że „województwo dostosowało własne strategie rozwoju do zidentyfikowanych przez siebie specjalizacji”.

Z obowiązku Recenzenta wyrażę także uwagi krytyczne, które nie zmieniają mojej pozytywnej oceny pracy.

Uważam, że pierwsza hipoteza robocza jest banalna.

Autor nie wyjaśnił na czym polegały badania jakościowe i nie załączył formularza ankiety (czyżby były to cztery pytania z rozdziału IV?) – co uważam za duże uchybienie. Nie podano także jakie to samorzady (zakładam, że chodzi tu o wybrane i porównywalne, co do zakresu kompetencji i posiadanych informacji, komórki organizacyjne urzędów marszałkowskich?) województw jak również ministerstw (jakich? ilu?) i agencji rządowych (jakich? ilu?) oraz instytucji samorządowych (jakich? ilu?) zaangażowanych zarówno w proces wyłaniania specjalizacji oraz ich wdrożenia. Gładko przechodzi od koncepcji inteligentnych specjalizacji do strategii inteligentnych specjalizacji, a przecież to są dwie zupełnie inne rzeczy (np. s. 62-63).

Czy naprawdę zarówno w uprzemysłowionych regionach Europy jak i tradycyjnych regionach południowych *aktywność zawodowa skoncentrowana jest przede wszystkim w rolnictwie oraz turystyce?* (s. 55-56).

Myślę, że opisując mierniki ilustrujące pozycję konkurencyjną Doktorant powinien używać takich określeń jak wartość PKB per capita, a nie wielkość PKB, a potencjał wydatki na B+R jako % PKB nie zaś zagregowanych wydatków na badania i rozwój. Autor pisze „Obecnie 0, liczy 268 regionów” zapominając o Chorwacji i zmianach jakie zachodziły w liczebności NUTS 2, ponadto zauważa, że „Zadaniem rządu jest dbałość o dziedziny, w których ma największe doświadczenia.” – zastanawia mnie, czy to rząd ma doświadczenie w dziedzinach?

Ponadto w pracy dostrzeżono wiele niedociągnięć, które obniżają jej poziom.

1/ Błędy językowe, stylistyczne oraz edycyjne i oczywiste pomyłki pisarskie powtórzenia, a także liczne literówki, w tym m.in.: (np. w pytaniu badawczym nr 7 (region przygotował dodatkowe program regionalne) na s. 11; inteligentnymi specjalizacji s. 12; opis studiów przypadków mające s. 13; Sytuacja ta staje się wyzwaniem dla innych uczestników międzynarodowych stosunków gospodarczych, takich jak Unia Europejska. Muszą one sprostać rosnącej konkurencji. s. 14; Przekształcenia strukturalne w rolnictwie, leśnictwie i rybołówstwie, pomocy w ochronie środowiska, pokonywaniu s. 25; sąsiadujących władz regionalnych s. 28; zachęt finansowych dla instytucji naukowych skłaniających ich s. 54; a także urwane zdania s. 56.

- 2/ Autor wielokrotnie personifikuje opisywane „twory”, pisząc np.: „*jak podkreśla literatura*”, „*województwo dostosowało (...) zidentyfikowanych przez siebie*”, „*rozdział prezentuje*”, „*rozdział wyjaśnia*”, „*dokument, który „na nowo” zdefiniował*”, „*dokument ten podkreśla*”, „*mówił o tym Traktat*”, „*dokument akcentował*”, „*Nowy paradygmat polityki regionalnej mówi*”, „*Określenie (...) Mówi ono*”, „*region powinien posiadać swoją własną*”.
- 3/ Brak niezbędnej w języku nauki precyzji i „elegancji” wypowiedzi: *okresu od 2012 do końca grudnia 2016 roku. Blisko pięcioletnia perspektywa* (a to przecież dokładnie pięć lat!); *to bodaj najbardziej; zobaczmy zarys; Należy mieć nadzieję, że tym razem ambitne plany rozwojowe staną się czymś więcej niż tylko pobożnymi życzeniami; wylansowaniu nowatorskiej grupy towarów; uczelnie uniwersyteckie; przeplatanie określeń badawczo-techniczny i badawczo-technologiczny; w oparciu o ciała opiniotwórcze, „bądź co bądź dość skomplikowaną”.*
- 4/ Zastanawia mnie dlaczego tylko jedna osoba¹ cytowana jest w pracy niemal zawsze z pełnego imienia? A są takie, którym poskąpiono nawet inicjału. Niektórym autorom dodano stopień/tytuł (nie wiadomo dlaczego?).
- 5/ Nadużywanie zaimków, np.: „*rozwoju swoich regionów, dodatkowo uzależniły swoje członkostwo*”, „*na swój poziom np. poprzez przygotowanie dostosowanych do swoich potrzeb*”, „*Jej absorpcja oznacza zdolność przedsiębiorstw do jej*”.
- 6/ W spisie literatury – nie całkiem alfabetycznym i w kilku przypadkach niezgodnych z wymogami – powtarza się kilka pozycji (16=37, 17=34, 18=35, 19=38), a w wielu pozycjach automatycznie przekopiowano treść przypisu – wraz z pojedynczym numerem strony (np. w poz. 10, 13, 21, 22, 23, 24), przypisy zaś mają różną notację (np. na s. 17). Nazwisko prof. D. Strahl, zarówno w przypisie jak i w spisie na końcu pisane jest z błędem. Niektóre dokumenty np. „*Jednolity Akt...*”, „*Traktat...*” nie są opatrzone przypisami.
- 7/ Dlaczego na rys. 1 (którego tytuł jest notabene zapisany bez kropki po numerze, a z niepotrzebną kropką na końcu – co jest kontynuowane w pracy również w innych tytułach rysunków i tabel oraz podpunktów) występuje dwukrotnie w tym samym wierszu struktura ekonomiczna, a nie znalazłam zapowiadanego w tekście (s. 42) dobrobytu?
- 8/ Ogromne luki w tekście (np. s. 30, 43, 79, 86)

Pytania jakie nasunęły mi się w trakcie lektury pracy to:

- 1/ Czy od czasu napisania pracy powstały inne – nieopisane w pracy specjalne programy wspierające inteligentne specjalizacje? Dla jakich regionów, czy są specyficzne?
- 2/ Jak Doktorant ocenia alokację środków na wspieranie inteligentnych specjalizacji według stanu na 31 grudnia 2016 r. (i obecnie), i z czego wynika tak wielkie zróżnicowanie w tym zakresie?
- 3/ Jak Doktorant odpowiedziałby na pytania postawione w pracy: „Czy ich zakres nie jest zbyt obszerny?”, „Czy wspierając tak dużą liczbę projektów uda się osiągnąć zamierzone efekty?”.

OGÓLNA OCENA

Podsumowując stwierdzam, że oceniana rozprawa doktorska to praca, której treść może inspirować do dalszych badań i dyskusji, a podjęty temat, jak i sposób prezentacji oraz omówienie wyników mają znaczną wartość merytoryczną. Uważam, że praca mgra

¹ Mateusz Morawiecki

Łukasza Łaty „*Inteligentna specjalizacja jako koncepcja polityki sektorowej Unii Europejskiej na przykładzie specjalizacji regionalnych w Polsce*” spełnia, na poziomie dostatecznym, wymagania stawiane pracom doktorskim określone w Ustawie o stopniach i tytule naukowym, z dnia 14 marca 2003 roku art.13 p.1 z późniejszymi zmianami gdyż:

1. Recenzowana rozprawa wpisuje się w nurt aktualnie prowadzonej w świecie nauki dyskusji nad rozwojem regionalnym realizowanym zgodnie ze zidentyfikowanymi dla tych obszarów inteligentnymi specjalizacjami. Praca wnosi do dorobku naukowego w zakresie ekonomii oryginalne wartości poznawcze, gdyż m.in. proponuje definicje inteligentnej specjalizacji regionu oraz specjalizacji makroregionalnej, zawiera zinventaryzowane, określone dla polskich regionów inteligentne specjalizacje, identyfikuje ścieżki ustalenia inteligentnych specjalizacji w polskich regionach.
2. Doktorant wykorzystał w pracy literaturę przedmiotu zarówno krajową, jak i zagraniczną. Dokonując interpretacji otrzymanych rezultatów wykazał się wiedzą z zakresu dyscypliny ekonomia w warstwie teoretycznej, a w szczególności wiedzą z zakresu teorii rozwoju regionalnego, jak i podstawowymi kompetencjami w zakresie stosowania narzędzi statystyki. Autor rozprawy wykazał się umiejętnością stosowania adekwatnych technik, a wykorzystane w rozprawie doktorskiej metody analityczne, są metodami wpisującymi się w zakres dyscypliny ekonomia, umożliwiają prowadzenie analiz porównawczych i wartościujących dla badanych zjawisk.
3. Praca zawiera warstwę empiryczną, w której mgr Łukasz Łata wykazał się swobodą w wykorzystaniu prostych metod statystycznych, o czym świadczą wnioski i komentarze do otrzymanych rezultatów.
4. O umiejętności samodzielnego prowadzenia przez Doktoranta pracy naukowej świadczą: warsztat badawczy, prowadzone analizy i wnioskowanie, odniesienie rezultatów badań do postawionych w pracy hipotez badawczych, wnioski i oceny stopnia weryfikacji postawionych hipotez oraz docieklivość, widoczna w prowadzonej w pracy narracji.

Mając powyższe na uwadze stwierdzam, że rozprawa stanowi podstawę do podjęcia dalszych czynności w przewodzie doktorskim.

Markowska